

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Гладуша Віктора Антоновича

на дисертаційну роботу **Линдіної Євгенії Юріївни**

«Становлення та розвиток вітчизняної теорії та практики

логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

зі спеціальності **13.00.03 — корекційна педагогіка**

Дисертаційна робота Линдіної Євгенії Юріївни присвячена актуальній, науково значущій і соціально важливій проблемі становлення та розвитку вітчизняної теорії і практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами. Звернення до цієї проблематики є своєчасним і методологічно виправданим, оскільки сучасний етап розвитку спеціальної освіти України характеризується глибокими трансформаційними процесами, оновленням нормативно-правового забезпечення, зміною професійних функцій фахівців спеціальної освіти, розвитком інклюзивно-ресурсних центрів, цифровізацією освітнього середовища, поширенням дистанційних і змішаних форм роботи, а також посиленням міждисциплінарної взаємодії.

Актуальність дослідження визначається тим, що логопедична допомога в сучасних умовах не може розглядатися лише як система корекції окремих мовленнєвих порушень. Вона постає як складний багаторівневий феномен спеціальної освіти, що інтегрує науково-теоретичний, нормативно-правовий, інституційно-організаційний, кадрово-професійний, організаційно-практичний, соціокультурний, інклюзивний, цифровізаційний та міждисциплінарний виміри. Саме тому історико-педагогічне осмислення її становлення і розвитку має не лише теоретичне, а й практичне значення для подальшої модернізації системи спеціальної освіти України.

Заявлена тема та зміст дисертаційного дослідження відповідають сучасним потребам розвитку спеціальної педагогіки. Важливим є те, що авторка розглядає логопедичну допомогу не ізольовано, а в широкому контексті розвитку вітчизняної спеціальної педагогіки, історії освіти, професійної підготовки логопедичних кадрів, становлення наукових шкіл, нормативно-правових трансформацій та сучасних суспільних викликів.

Дисертація має чітко визначений науковий апарат. Мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження узгоджуються між собою та відповідають логіці обраної проблеми. Мета дослідження полягає в системному теоретико-методологічному та історико-педагогічному аналізі становлення і розвитку вітчизняної теорії та практики логопедичної допомоги особам з особливими

освітніми потребами, спрямованому на розкриття закономірностей, провідних тенденцій та особливостей її історичної трансформації в контексті подальшого розвитку спеціальної освіти України.

Об'єктом дослідження визначено логопедичну допомогу особам з особливими освітніми потребами в системі спеціальної освіти України. Предметом є процес становлення та розвитку вітчизняної теорії і практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами, його соціально-історичні, науково-теоретичні, нормативно-правові, інституційно-організаційні, кадрово-професійні та організаційно-практичні засади, тенденції, закономірності й особливості розвитку в різні історичні періоди.

Науково виваженим є добір методологічних підходів і методів дослідження. Авторка спирається на історико-педагогічний, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний, історіографічний, джерелознавчий, персоналістично-біографічний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний методи, аналіз, систематизацію, класифікацію, узагальнення та прогнозування. Такий комплекс методів є адекватним меті, завданням, предмету та широким хронологічним межам дослідження.

Заслуговує на схвалення концептуальна побудова дисертації. Авторка обґрунтовує логопедичну допомогу як самостійний історико-педагогічний феномен спеціальної освіти, що має власну логіку становлення, систему наукових засад, нормативно-правове забезпечення, інституційні форми, кадрово-професійне підґрунтя, організаційно-практичні моделі реалізації та соціокультурну зумовленість. Важливо, що дисертантка не обмежується аналізом логопедії як галузі наукового знання, а розглядає ширший феномен — логопедичну допомогу як систему взаємодії науки, практики, професійної підготовки, освітньої політики, інституційного розвитку та суспільних уявлень про особу з мовленнєвими порушеннями.

Зміст дисертаційної роботи логічно структурований. Дослідження складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 598 сторінок, з яких основний зміст дисертації викладено на 524 сторінках. Список використаних джерел містить 495 найменувань, із них 50 - іноземними мовами. Такий обсяг джерельної бази засвідчує ґрунтовність проведеного наукового пошуку.

У першому розділі дисертації розкрито теоретико-понятійні, термінологічні та нормативно-інституційні засади дослідження логопедичної допомоги особам із особливими освітніми потребами. Авторкою проаналізовано ступінь розробленості проблеми, висвітлено поняття «особи з особливими освітніми потребами» як об'єкт наукового, соціального та

правового осмислення, розкрито логопедичну допомогу як наукову категорію та об'єкт історико-педагогічного аналізу, а також охарактеризовано нормативно-правові й інституційні засади її розвитку. Позитивним є те, що здобувачка здійснює не лише опис понятійного апарату, а й показує його історичну змінність, залежність від наукової парадигми, соціокультурного контексту та нормативно-правового поля.

У другому розділі представлено методологічні, історіографічні підходи та авторську періодизацію становлення і розвитку теорії та практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами. Важливим результатом цього розділу є розроблення й наукове обґрунтування авторської періодизації, яка охоплює сім історичних періодів: від передумовного, або доінституційного, періоду становлення уявлень про мовлення та мовленнєві порушення до сучасного інноваційно-цифрового та міждисциплінарного періоду. Періодизація ґрунтується не лише на хронологічному підході, а й на зміні провідних критеріїв розвитку логопедичної допомоги, що засвідчує методологічну зрілість дослідження.

Третій розділ присвячено історичним та соціокультурним передумовам виникнення логопедичної допомоги особам із особливими освітніми потребами. Авторкою охоплено широкий часовий діапазон - від найдавніших уявлень про мовлення, мовленнєві порушення та способи їх подолання до формування наукових передумов логопедичної допомоги у XIX — на початку XX століття. Такий підхід дозволив простежити глибинні витoki становлення логопедичної думки, її зв'язок із філософськими, медичними, педагогічними й соціокультурними уявленнями різних історичних епох.

У четвертому розділі розкрито розвиток теорії та практики логопедичної допомоги в Україні в умовах інституціоналізації спеціальної освіти. Авторка аналізує повоєнне відновлення логопедичної роботи та спеціальної освіти в Україні, формування організаційно-методичних засад логопедичної допомоги у 1940–1960-х роках, розширення мережі спеціальних закладів, логопедичних груп і логопедичних пунктів у 1970–1980-х роках, а також трансформацію логопедичної допомоги в умовах державної незалежності України та реформування спеціальної освіти. Важливим є те, що дисертантка розглядає розвиток логопедичної допомоги у взаємозв'язку з нормативними, інституційними, організаційними та науково-методичними змінами.

П'ятий розділ дисертації присвячено історії підготовки кадрів для роботи з особами з особливими освітніми потребами. У ньому проаналізовано підготовку педагогів для роботи з дітьми з порушеннями розвитку в післявоєнний період, формування системи підготовки фахівців-логопедів у другій половині XX століття, розвиток підготовки логопедичних кадрів в

умовах реформування спеціальної та інклюзивної освіти, а також кафедральну мережу підготовки фахівців у галузі логопедії в закладах вищої освіти України. Цей розділ має суттєве значення для розуміння кадрово-професійного виміру розвитку логопедичної допомоги, оскільки якість, зміст і доступність логопедичної допомоги безпосередньо залежать від рівня підготовки фахівців.

У шостому розділі розглянуто сучасний стан і тенденції розвитку логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами в Україні у 2020 році — дотепер. Авторкою охарактеризовано нормативно-інституційне та функціональне оновлення логопедичної допомоги у 2020–2026 роках, стан її надання у 2020–2022 роках, тенденції розвитку в умовах війни, а також роль професійних спільнот як чинника розвитку логопедичної практики. Цей розділ є особливо актуальним, оскільки охоплює процеси, що відбуваються в сучасній українській освіті під впливом пандемії COVID-19, воєнних викликів, цифровізації та дистанційного навчання.

Наукова новизна дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованою. Авторкою вперше здійснено цілісне історико-педагогічне дослідження становлення та розвитку вітчизняної теорії і практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами в широких хронологічних межах; теоретично обґрунтовано концептуальні засади вивчення логопедичної допомоги як цілісного історико-педагогічного процесу; розроблено й науково обґрунтовано авторську періодизацію; визначено тенденції, закономірності, чинники та особливості розвитку логопедичної допомоги; розкрито зміст сучасного інноваційно-цифрового та міждисциплінарного періоду її розвитку в Україні.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні наукових уявлень про логопедичну допомогу як історично зумовлений і багатовимірний феномен спеціальної освіти. Дисертанткою систематизовано історико-педагогічні, нормативно-правові, інституційні, кадрово-професійні й персоналістичні засади розвитку логопедичної допомоги, обґрунтовано авторську періодизацію, тенденції та закономірності становлення вітчизняної теорії й практики логопедичної допомоги.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання у процесі підготовки здобувачів спеціальності «Спеціальна освіта», удосконалення освітньо-професійних програм, розроблення навчально-методичного забезпечення, професійних стандартів, програм підвищення кваліфікації фахівців, а також у діяльності закладів спеціальної освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, науково-методичних установ, професійних об'єднань і громадських організацій. Важливо, що результати

дослідження сприяють збереженню й актуалізації вітчизняної логопедичної спадщини, осмисленню внеску українських учених, наукових шкіл і професійних спільнот у розвиток логопедичної науки та практики.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечуються належним методологічним підґрунтям, застосуванням комплексу взаємопов'язаних методів дослідження, широкою джерельною базою, системним аналізом нормативно-правових, історико-педагогічних, наукових, навчально-методичних та інституційних матеріалів, а також апробацією результатів дослідження на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Основні положення й результати дисертаційної роботи достатньо повно відображені у 59 наукових і науково-методичних працях, серед яких публікації у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus та Web of Science, фахових виданнях України, колективних монографіях, матеріалах наукових конференцій та інших виданнях. Це засвідчує належний рівень апробації й оприлюднення результатів докторського дослідження.

Зміст реферату відповідає основним положенням дисертації. Основні наукові результати, висновки й узагальнення, подані в рефераті, належним чином розкрито в рукописі дисертаційної роботи, що підтверджує змістову єдність представлених матеріалів.

Важливим є також те, що дисертаційне дослідження виконано з дотриманням правил та принципів академічної доброчесності. Звіт комісії, щодо перевірки тексту антиплагіатною системою із виявлення і запобігання академічного плагіату в Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України від 26 червня 2026 р. свідчить, що дисертаційна робота «Становлення та розвиток вітчизняної теорії та практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами» (автор Є.Ю. Линдіна) має 95.36% авторського оригінального тексту, що переконливо свідчить про високу самостійність наукового пошуку, коректність використання джерельної бази, належне цитування праць інших авторів, нормативно-правових документів, історико-педагогічних, архівних, навчально-методичних та електронних матеріалів.

Основні наукові положення означеної проблеми, авторська періодизація, узагальнення й висновки мають ознаки особистого наукового внеску Євгенії Линдіної та відповідають сучасним вимогам академічної етики, зокрема принципам чесності, відповідальності, поваги до авторства, прозорості й доброчесності наукової комунікації, визначеним Законом України «Про академічну доброчесність».

Загалом дисертаційна робота Линдіної Євгенії Юріївни справляє враження ґрунтовного, самостійного, завершеного історико-педагогічного дослідження, у якому вирішено важливу наукову проблему - здійснено цілісне осмислення становлення та розвитку вітчизняної теорії і практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами.

Поряд із зазначеними позитивними сторонами, до змісту дисертаційної роботи можна висловити такі зауваження та побажання:

1. Дисертаційна робота містить значний за обсягом історико-педагогічний, нормативно-правовий, інституційний і персоналістичний матеріал, що становить безперечну наукову цінність. Водночас у деяких фрагментах виклад набуває переважно описового характеру (зокрема, 5 і 6 розділи), тоді як авторська аналітична оцінка, теоретичне узагальнення окремих фактів могли б бути представлені безпосередньо після їх розгляду, а не лише у висновках до розділів.

2. Розділ про підготовку кадрів є важливим складником дисертації, адже дозволяє простежити кадрово-професійний вимір розвитку логопедичної допомоги. Водночас доцільним було б у висновках до цього розділу ще чіткіше співвіднести еволюцію підготовки логопедів з авторською періодизацією: як у межах кожного періоду змінювалися зміст підготовки, професійні функції логопеда, інституційні форми навчання та вимоги до компетентності фахівця.

3. Аналіз професійних спільнот і громадських об'єднань як чинників розвитку логопедичної практики є актуальним і своєчасним. Водночас бажано було б чіткіше визначити критерії оцінювання їхнього впливу на розвиток галузі: участь у професійному саморегулюванні, експертній діяльності, підвищенні кваліфікації, поширенні доказових практик, формуванні професійної етики та представленні інтересів логопедичної спільноти.

4. Вагомим складником дисертації є персоналістичний аналіз внеску українських учених, педагогів, дефектологів і вчителів-логопедів у розвиток теорії та практики логопедичної допомоги. Водночас доцільно було б чіткіше визначити критерії відбору персоналій та наукових шкіл, оскільки в історико-педагогічному дослідженні такий відбір завжди має інтерпретаційний характер і потребує спеціального методологічного пояснення.

5. Практичне значення дисертації обґрунтовано через можливість використання її результатів у підготовці фахівців спеціальної освіти, удосконаленні освітніх програм, професійних стандартів, підвищенні кваліфікації та діяльності закладів спеціальної й інклюзивної освіти. Водночас, з огляду на масштабність систематизованого матеріалу, доцільним

видається підготовка на його основі навчального посібника, спецкурсу або монографії з історії вітчизняної логопедії.

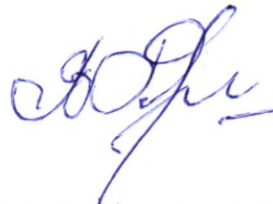
Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний і рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, не применшують його наукової новизни, теоретичного значення та практичної цінності.

Дисертаційна робота Линдіної Євгенії Юріївни «Становлення та розвиток вітчизняної теорії та практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами» є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему історико-педагогічного осмислення становлення та розвитку логопедичної допомоги в Україні.

За актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, обґрунтованістю висновків, повнотою апробації та оприлюднення результатів дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, зі змінами, а її авторка - Линдіна Євгенія Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 — корекційна педагогіка.

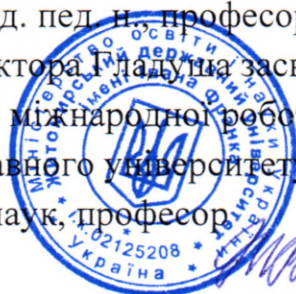
Офіційний опонент:

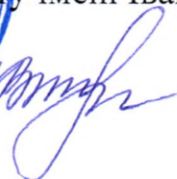
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

 Віктор ГЛАДУШ

Власноручний підпис д. пед. н., професора кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти Віктора Гладуша засвідчую

проректор з наукової і міжнародної роботи
Житомирського державного університету імені Івана Франка
доктор філологічних наук, професор

 Вікторія ЖУКОВСЬКА